

EPISTEMOLOGIK E'TIQODLAR VA O'QITISHNI O'RGANISH

Satimboyeva Xurshidaxon Anvarjon qizi

"University of Economics and pedagogy" NOTM, assistent-o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolaning maqsadi epistemologik e'tiqodlarni o'rganishdir va bu epistemologik e'tiqodlarning ta'limga bo'lgan aksini aniqlashdir. Shu maqsadda maqolada tegishli sohadagi adabiyotlarni o'rganish orqali; epistemologiya va ta'lim sohasi o'rtasidagi bog'liqlik uning doirasida, ayniqsa o'qituvchilar, talabalar va o'qituvchilar nomzodlari bilan olib borilgan tadqiqotlar olib borildi.

Kalit so'zlar: epistemologiya, o'qituvchi ta'limi, o'quv-tarbiya jarayoni

Epistemologiya ta'lim sohasiga ham, ta'lim jarayoniga ham ta'sir qilishi mumkin bu ta'sir qilishi mumkin bo'lgan katta maydon. Shaxsning epistemologik e'tiqodini aniqlashning ko'plab usullari mavjud. Ushbu omillar ham ta'lim, ham ta'lim muhiti bilan belgilanishi kerak va bu o'qitish jarayonini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

So'nggi yillardagi eng muhim o'zgarish bu " o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim dasturlarida "ta'lim" falsafasini qabul qilishdir. Ushbu tushunchaning ildizlari tekshirilganda, konstruktivizm, mashhur tushuncha ekanligi ko'zga tashlandiki, uning yondashuviga ta'sir qiladigan ba'zi o'rganish sohalari mavjud. Ushbu fanlararo yo'nalishlar eng ta'sirchanlaridan biri epistemologiya sohasidir.

Falsafa va ta'lim sohalari bir-biri bilan integratsiyalashuvi bilan bilim va o'rganish bo'yicha tadqiqotlar ortib bormoqda va "epistemologiya" tushunchasi so'nggi yillarda ahamiyati va o'rnini sezish mumkin bo'lgan tadqiqot sohasidir u bizning oldimizda paydo bo'ladi. Umuman epistemologiya tushunchasi; bilimning ta'rifi, unga erishish jarayoni va u axborot haqiqatini baholashga harakat qiladi. Bunday holda, ta'lim va tarbiya jarayonda ma'lumot olish va undan foydalanishda epistemologiyaning ahamiyati u buni ochib beradi.

Bugungi ta'lim tushunchasida qabul qilingan konstruktivistik yondashuv shunga ko'ra, epistemologiyaning ta'lim va tarbiyadagi ahamiyati tobora ortib bormoqda. Bu shu nuqtai nazardan, ushbu tadqiqotning maqsadi ta'lim dunyosida konstruktivizm yondashuvi ham a ekanligini ko'rsatishdir talab sifatida epistemologik e'tiqodlarning ahamiyatini ochib berish va buning uchun birinchi navbatda epistemologiya bilan bog'liq asosiy tushunchalarni shakllantirish uchun "epistemologik e'tiqod" tushunchasi, "epistemologik modellar" ni tekshirishga harakat qilindi; epistemologiya va ta'limning integratsiyasi "epistemologik o'lchov vositalari" "epistemologik e'tiqodni ochib berish uchun tadqiqotda ularning o'qishlari" va "ularning tug'ilishi epistemologiya va ta'lim nuqtai nazaridan" muhokama qilinadi.

Epistemologik E'tiqodlar Epistemologiya - bu shaxsning qanday o'rganishi va o'rgatishi bilan bog'liq bo'lgan shaxsning shaxsiyidir bu bilimlarni uning talqinlari va

epistemologik tushunchalari asosida o'rganadigan falsafiy harakatdir. Epistemologik tushuncha, voqelikka asoslangan shaxsning bilimi nima, qanday qilib u o'rganilgan, o'rgatilgan va ishlab chiqarilgan narsalarning nuqtai nazarini belgilaydi .

Boshqacha qilib aytganda, epistemologik e'tiqodlar-bu shaxsning bilimi yoki yo'qligi, ta'lim qanday shakllanganligi haqidagi individual e'tiqodlarning ifodasi sifatida bunga qodir bo'lish ham mumkin. Inson bilimlarining tabiati va tekshiruvi ma'nosida epistemologik e'tiqodlar; shaxslar dunyoni qanday bilishlari, bilim va bilimlarni qanday shakllantirishlari, ular talqin qilgan va tasdiqlagan narsalarga nisbatan faylasuflar uzoq vaqtdan beri, psixologlar, psixologik maslahat va yo'l-yo'riq sohasidagi mutaxassislar va o'qituvchilar bu qiziqish sohalari orasida [Eren, 2006]. Dek. Trening oynasidan ko'rib chiqildi epistemologik e'tiqodga nisbatan olib borilgan tadqiqotlar haqida ko'proq ma'lumot ta'rifi, qanday qilib u qanday yaratilganligi, qanday baholanishi va bilim qanday paydo bo'lishiga qaratilgan bu ko'rinib turibdi [Hofer, 2002]

Epistemologik Modellar Epistemologiya bo'yicha olib borilgan ko'plab tadqiqotlarning asosi, Perrining aqliy va bu uning axloqiy rivojlanish haqidagi ishiga asoslanadi. Ushbu sohada olib borilgan tadqiqotlar, 1960 yil- u 1980-yillarda va 1990-yillarda Shommerning ishi bilan ko'proq rivojlanmoqda. Epistemologik e'tiqod modellari ushbu modellarni yaxshiroq o'rganish uchun; rivojlanish yondashuvlari, tizim yondashuvlari va ularni case study yondashuvlari sarlavhalari ostida to'plash mumkin

Rivojlanish yondashuvlari: epistemologik e'tiqod modellaridan rivojlanish yondashuvlar quyidagi modellar bo'yicha o'rganiladi; Aqliy va axloqiy rivojlanish modeli (intellektual va axloqiy rivojlanish sxemasi): Birinchi navbatda, Perrining epistemologik e'tiqodlar bo'yicha tadqiqotlari aniqlandi. Shu ma'noda, u kattalarning epistemologik e'tiqodlari bilan bog'liq holda ochiladi aytish mumkinki, barcha modellarning asosini ushbu model tashkil etadi.

Perrining tadqiqotiga ko'ra, to'rt yillik talabalar u bilimning tabiati va bilim olish usullari haqidagi fikrlarining o'zgarishini o'rganib chiqdi. Jarayon bilan bir qatorda epistemologik e'tiqodlar " bilim mutlaq, sodda, tushunish oson, bir-biri bilan u bir-biriga bog'liq bo'lmagan qismlardan iborat tuzilishga ega degan fikrdan; bilim mutlaqdir u nisbiy va murakkab tuzilishga ega, u bo'lishi mumkin emas, uni shaxslar ishlab chiqaradi u o'zini o'zi degan fikrga o'zgarganligini ko'rsatdi " .

U qilgan ishi natijasida Perri progressiv rivojlanish modelini yaratdi.

Ushbu model; " asosiy ikkilik, birinchi mantiqiy xilma-xillik va ikkilamchi xilma-xillik; bog'liq ko'plik (sub-nisbiylik), bog'liq nisbiylik, bashoratli mas'uliyat va birinchi mas'uliyat, fikr yuritishda rahbarlik, mas'uliyatni rivojlantirish" u bosqichlardan iborat. Aqliy va axloqiy rivojlanish modelida bir-biri bilan bog'liq bo'lgan ba'zi bosqichlar to'rt darajali model ularni birlashtirish orqali ishlab chiqilgan.

Tadqiqotchilar tomonidan ushbu modelning bosqichlari aniqlandi; " ikkilik (dualizm)", "plyuralizm (birinchi ko'plik) (ko'plik) (multiplism)", "relativizm

(nisbiylik) (final ko'pchilik) (relativizm)", " diniy (majburiyat) (relativizm)da bag'ishlanish) (kontekstual nisbiylik) (majburiyat) (majburiyat buni "relyativizm ichida"deb ta'riflash mumkin. Ushbu modeldagi bosqichlarga ko'ra; dualistik nuqtai nazarga ega bo'lgan shaxslar, bilim mutlaqdir va bu o'zgarmasdir; va aniq to'g'ri ma'lumot faqat mutaxassislar bilan yaratiladi va uzatiladi va ular o'ylaydilar. Boshqa tomondan, agar plyuralistik nuqtai nazardan bo'lgan shaxslar, bilim o'zgarmaydi ular, shuningdek, u mavjud emas va hokimiyat haqidagi bilim aniq bo'lmasligi mumkin deb o'ylashadi.

Xulosa sifatida shuni ta'kidlashimiz mukinki, epistemologik e'tiqodlar bu ta'lim dunyosida juda muhim o'rin tutadi. Shu nuqtai nazardan, epistemologik maydon, bu o'quv jarayonida ham faol, ham passiv bo'lishi mumkin bo'lgan dinamik element. Shaxsning epistemologik munosabatlari rivojlanishi mumkin.

Savol ushbu epistemologik e'tiqodlarni rivojlantirish qobiliyati; ham individual harakat, ham xabardorlik, ham oila uning ta'siri va qiziqishi va berilishi mumkin bo'lgan rasmiy va norasmiy ta'lim elementlari bilan bu taqdim etiladi.

Shu nuqtai nazardan, shaxs sifatida ham, ijtimoiy tuzilma sifatida ham o'zini o'zi anglash, voqealarni aniq va aniq idrok etish, ularni to'g'ri talqin qilish va tanqidiy so'roq qilish qobiliyatiga ega bo'lish o'qituvchi ega bo'lgan shaxslarning rivojlanishidagi muhim va Markaziy element ekanligini unbitmasligimiz darkor.

ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. O'qituvchi ta'limi talabalariepistemologik e'tiqodlar. Tadqiqot Ta'lim, (72), 1-17. Buehl, M. M. Va Aleksandr, P. A. (2001).
2. Epistemologik e'tiqodlarni o'zgartirish oldindan xizmat o'qituvchi ta'lim talabalar. Oliy ta'limda o'qitish, (6)2, 247-268. Braunli, J., Boulton-Lyuxotss, G. Va Purdi, N. (2002).
3. Epistemologik e'tiqodlar o'rtasidagi munosabatlar norvegiyaliklar orasida aql-idrok va o'z-o'zini tartibga soluvchi ta'limning yashirin nazariyalari o'rtadan keyingi talabalar. Britaniya ta'lim psixologiyasi jurnali, (75), 539- 565. Braunli, J. (2001).